

Контрастивна анализа латинских термина за означавање органа и структурних делова људског тела у анатомској литератури на енглеском и српском језику

Биљана Вукчевић-Лацковић

Медицински факултет, Универзитет у Београду, Београд, Србија

КРАТАК САДРЖАЈ

Рад се бави анализом употребе латинских термина у области анатомије људског тела кроз контрастирање примера из анатомских атласа, уџбеника и научних радова на енглеском и српском језику. Поређењем примера уочена је извесна тенденција ка коришћењу латинских термина у изворном облику у литератури на српском језику, док је тежња публикација на енглеском језику усмерена ка коришћењу енглеских термина који у својој основи махом носе латински корен. Уочено је и да се у српској литератури, осим изворних латинских термина, јавља и значајан број термина са латинским кореном. Уочене тенденције се разликују у зависности од тога да ли је реч о атласима, уџбеницима или научним радовима. Установљена је значајно већа униформност у терминологији која се користи у енглеским издањима у односу на српску литературу из анатомије, где се уочава изостанак таквог униформног система. С обзиром на велики значај енглеског језика у свету науке и струке, један од закључака рада јесте да ове разлике могу имати практичног значаја за ауторе из Србије који своје научне радове и другу литературу желе да објављују на енглеском језику, као и за преводиоце који преводу стручну медицинску литературу.

Кључне речи: анатомија људског тела; српски; енглески; латински; контрастирање

УВОД

До почетка осамнаестог века латински је имао апсолутни примат као језик науке у свим областима, а његов утицај је снажан и данас. У двадесетом веку енглески језик је постао *lingua franca*, како у свакодневnoj комуникацији, тако и у већини стручних области. Ова тенденција јасно је изражена и у медицини, где се најцењенији и најутицајнији стручни часописи из различитих области медицине штампају преваходно на енглеском језику [1, 2, 3].

Када је у питању анатомска терминологија, важно је напоменути да је 1998. године успостављен нови стандард у терминологији анатомије људског тела под називом *Terminologia anatomica*, који садржи око 7.500 термина који су дати и индексирани паралелно и на латинском и на енглеском језику [4, 5]. Српски језик медицинске струке, међутим, није стандардизован, а утицај стране терминологије, нарочито оне на енглеском језику, велики је, те се у литератури и комуникацији међу лекарима може уочити читав дијапазон различитих термина који означавају један те исти појам, који се употребљава без неке посебне систематичности.

ЦИЉ РАДА

Циљ истраживања је био да се утврди да ли је нови стандард утицао на то да се у енгле-

ској терминологији све мање користе изворни латински термини, а више енглески термини изведени од латинских корена, и каква је тенденција када је о овоме реч у научној и стручној литератури на српском језику. Желело се и да се установи да ли се ове тенденције разликују у зависности од врсте анатомске литературе и утврди да ли у литератури из анатомије објављене на српском језику постоји тежња паралелне употребе српских, латинских и транскрибованих термина. На основу добијених резултата изведени су закључци који могу имати практичног значаја за ауторе научне и стручне медицинске (у ужем смислу анатомске) литературе с наших простора који своје радове објављују на енглеском језику, али и за преводиоце стручних медицинских публикација.

МЕТОДЕ РАДА

Као основна грађа за истраживање узета су четири објављена научна рада из области анатомије на српском и енглеском језику (по два на сваком језику – оригинал и превод), три савремена атласа на српском и енглеском језику (два енглеска и једно српско издање, од чега је једно новијег датума, а два су издата пре успостављања новог стандарда *Terminologia anatomica*) и четири савремена уџбеника анатомије на оба језика. Из ове литературе узети су примери за контрастирање.

Correspondence to:

Biljana VUKČEVIĆ-LACKOVIĆ
Medicinski fakultet
Dr Subotića 8, 11000 Beograd
Srbija
seasparkling@yahoo.com

Примери су, према критеријумима произишлих из циља истраживања, одабирани из научних радова на српском, односно енглеском језику. Бележена су сва појављивања назива за одабране структуре и утврђен тачан број појављивања сваког облика. Потом су извршени њихова систематизација и табелирање, затим контрастирање и анализа добијених резултата. Након тога су називи тих истих анатомских структура проналажени у атласима на два различита језика и подвргнути истом поступку. На крају су (опет на исти начин) контрастирана поглавља у уџбеницима (на енглеском и српском језику) која описују грађу и функцију истих структура као и у радовима и атласима, те тражени сви термини (српски, енглески и латински) којима су оне означаване. Након што су обављена одвојена контрастирања (радови с радовима, атласи с атласима, уџбеници с уџбеницима) и приказани резултати анализе, извршен је упоредни преглед примера из све три врсте извора.

Из радова и атласа контрастирана су 33 примера, док је код анализе одабраних поглавља уџбеника анатомије тај број смањен на 16. Ово је урађено како анализа не би била преобимна и превазишла обухват рада, с обзиром на то да је обим текста који обухватају уџбеници далеко већи од оног у радовима и атласима. Одабирани су репрезентативни примери од најопштијих до специфичних анатомских структура, како би испитивање било потпуно веродостојно.

РЕЗУЛТАТИ

Контрастирање примера из научних радова

Анализом добијених резултата (Табела 1) установљено је да се у енглеским верзијама научних радова у 33 означена примера јављају 33 термина за обележавања анатомских структура, међу којима је само једна анатомска структура обележена изворним латинским називом, а свега четири термина немају у својој основи латински корен. Ни у једном случају нису се појавиле различите језичке верзије назива за исту анатомску структуру.

У српским верзијама радова у 33 примера за називе анатомских структура јављају се 43 термина, од чега осам у изворном латинском облику. Од тога је у пет случајева то био и једини термин за означавање дате

Табела 1. Преглед неких примера анализираних у научним радовима на српском и енглеском језику

Table 1. Overview of some of the examples in the analyzed research papers in Serbian and English

Пример Example	БП NO	Пример Example	БП NO
cortex	37	кора	35
		мождана кора	1
		- (придевска употреба / adjectival use)	1
parietal cortex	2	паријетални кортекс	1
		паријетална кора	1
cerebral cortex	8	мождана кора	6
		кора великог мозга	2
parietal lobe	4	паријетални режањ	3
		темени режањ	1
supramarginal gyrus	3	gyrus supramarginalis	3

БП – број појављивања
NO – number of occurrences

структуре, док је у три случаја уз изворни латински коришћен и српски, односно транскрибовани латински назив. Свега 14 од наведена 43 термина није имало латински корен.

У верзијама радова на српском језику такође је уочено да се за исту структуру неретко користе два, па чак и три различита назива у различитим комбинацијама (називи у оригиналном латинском облику, транскрибовани латински називи, српски називи и називи који представљају комбинацију српског и латинског транскрибованог назива). Ова појава уочена је код седам примера.

Контрастирање примера из анатомских атласа

Анализом одабраних поглавља Нетеровог анатомског атласа на енглеском језику (Табела 2) утврђено је да је у 33 примера за називе анатомских структура употребљено 38 различитих термина, од којих су свега два у изворном латинском облику.

У енглеском издању Соботиног анатомског атласа за 33 примера појављује се укупно 40 термина, од којих су 28 изворни латински термини. За 20 примера изворни латински називи појављују се као једини за дату анатомску структуру, док се у четири примера појављују као један од облика назива. Свега четири термина нису имала латински корен, а само један

Табела 2. Преглед неких примера анализираних у анатомским атласима на српском и енглеском језику

Table 2. Overview of some of the examples analyzed in anatomy atlases in Serbian and English

Atlas of Human Anatomy, Netter F. (2004)		Атлас анатомије човека, Нетер Ф. (2006)		Atlas of Human Anatomy, Sobotta J. (1989)	
Пример Example	БП NO	Пример Example	БП NO	Пример Example	БП NO
inferior parietal lobule	1	lobulus parietalis inferior	1	lobulus parietalis inferior	3
parietal lobe	1	lobus parietalis	1	lobus parietalis	1
frontal lobe	1	lobus frontalis	1	lobus frontalis	5
occipital lobe	1	lobus occipitalis	1	lobus occipitalis	1
temporal lobe	3	lobus temporalis	3	lobus temporalis	4

БП – број појављивања
NO – number of occurrences

од њих је био једини који се користи за обележавање дате структуре.

Анализом одабраних сегмената, односно поглавља српског издања Нетеровог анатомског атласа установљено је да је за означавање анатомских структура у наведена 33 примера употребљен 51 различит израз, од којих је 26 латинских термина у изворном облику, а 15 термина је српских, односно нема латински корен. У 16 примера од 33 изворни латински термин је био једини за означавање дате структуре. У осталим случајевима коришћени су и српски термини, односно транскрибовани латински термини, као и термини сковани делом од српских а делом од латинских речи.

Контрастирање примера из уџбеника анатомије

Анализом релевантних поглавља из одабраног уџбеника анатомије на енглеском језику (Грејева „Анатомија“) (Табела 3) бележено је појављивање назива за анатомске структуре у 16 од 33 примера која су првобитно маркирана у научним радовима. За ових 16 примера коришћено је 25 различитих термина, од којих је осам у изворном латинском облику. Уочено је да се изворни латински термин појављује само једном када се о датој структури говори први пут. Том приликом се и латински изворни назив наводи уз енглески назив у загради (никада независно). Дата структура се у даљем тексту означава енглеским термином, који најчешће има латински корен. У 16 примера нађен је само један од 25 термина који ни у једном свом делу нема латински корен.

Анализа примера пронађених у уџбенику енглеског језика у анатомији и физиологији показује да се на овом нивоу и у оваквом наставном материјалу из-

ворни латински термини за анатомске структуре уопште не појављују, али да већина (осам од десет термина) има латински корен.

Анализом поглавља из два уџбеника на српском језику установљено је да се за 16 анализираних примера појављује 35 различитих термина за означавање датих анатомских структура, од чега 15 латинских термина у изворном облику, од којих је само један уједно и једини који се користи за означавање дате структуре. У осталим случајевима се за исту структуру појављују и српски термини, али и транскрибовани латински или комбиновани латинско-српски термини. С друге стране, приметан је значајан број српских термина без латинског корена (14), по чему се уџбеници издвајају у односу на атласе и радове.

У табелама 4 и 5 дати су збирни прегледи свих анализираних термина.

ДИСКУСИЈА

Статистички подаци засновани на проценту учешћа изворних латинских термина у укупном броју употребљених термина показују да је учесталост ових термина у научним радовима и новијим атласима на енглеском језику прилично мала (до 6%), у старијим атласима на енглеском језику прилично велика (70%), у савременим уџбеницима анатомије на енглеском језику значајна (32%), док их у уџбеницима енглеског језика у медицини нема (0%). Анализа укупног учешћа изворних латинских термина у смислу укупног броја појављивања у већини аспеката потврђује претходно наведене закључке, али један од њих оповргава. Наиме, када се узме у обзир укупан број појављивања изворних латинских термина, односно његово учешће у

Табела 3. Преглед неких примера анализираних у уџбеницима анатомије на српском и енглеском језику и уџбенику енглеског језика у анатомији и физиологији

Table 3. Overview of some of the examples analyzed in anatomy textbooks in Serbian and English and the English textbook in the area of anatomy and physiology

Уџбеник анатомије на енглеском језику Anatomy textbook in English		Уџбеник анатомије на српском језику Anatomy textbooks in Serbian		Уџбеник енглеског језика у анатомији и физиологији English textbook in the area of anatomy and physiology	
Пример Example	БП NO	Пример Example	БП NO	Пример Example	БП NO
<i>parietal lobe</i>	10	темени режањ	2	<i>parietal lobe</i>	7
<i>lobus parietalis</i>	1	паријетални режањ <i>lobus parietalis</i>	3 1		
<i>frontal lobe</i>	19	чеони режањ	4	<i>frontal lobe</i>	11
<i>lobus frontalis</i>	1	<i>lobus frontalis</i>	1		
<i>occipital lobe</i>	20	потилјачни режањ	6	<i>occipital lobe</i>	9
<i>lobus occipitalis</i>	1	окципитални режањ <i>lobus occipitalis</i>	1 1		
<i>cerebrum</i>	12	велики мозак <i>telencephalon s. cerebrum</i>	3 2	<i>cerebrum</i>	19
<i>thalamus</i>	65	видни брегуљак	1		
		<i>thalamus</i>	1	<i>thalamus</i>	21
таламус		16			

БП – број појављивања
NO – number of occurrences

Табела 4. Преглед свих утврђених термина коришћених за анализиране примере**Table 4.** Overview of all identified terms used for the analyzed examples

Извор Source	Укупан број / Total number		
	Анализирани примери Analyzed examples	Коришћени термини Terms used	Термини у изворном латинском облику Original Latin terms
Научни радови на енглеском језику Research papers in English	33	33	1 (3.03%)
Нетеров анатомски атлас на енглеском језику Netter atlas of anatomy in English	33	38	2 (5.26%)
Соботин анатомски атлас, енглеско издање Sobotta anatomy atlas, English edition	33	40	28 (70.00%)
Уџбеник анатомије на енглеском језику Anatomy textbook in English	16	25	8 (32.00%)
Уџбеник енглеског језика у анатомији и физиологији English textbook in the area of anatomy and physiology	10	10	0 (0.00%)
Научни радови на српском језику Research papers in Serbian	33	43	8 (18.60%)
Нетеров анатомски атлас, српско издање Netter atlas of anatomy in Serbian	33	51	26 (50.98%)
Уџбеници анатомије на српском језику Anatomy textbooks in Serbian	16	35	15 (42.86%)

Табела 5. Упоредни преглед свих утврђених термина коришћених за анализиране примере са бројем појављивања**Table 5.** Overview of all identified terms used for the analyzed examples with the number of occurrences

Извор Source	Укупан број појављивања / Total number of occurrences	
	Сви термини All terms	Термини у изворном латинском облику Original Latin terms
Научни радови на енглеском језику Research papers in English	127	2 (1.57%)
Нетеров анатомски атлас на енглеском језику Netter atlas of anatomy in English	161	3 (1.86%)
Соботин анатомски атлас, енглеско издање Sobotta anatomy atlas, English edition	270	230 (85.19%)
Уџбеник анатомије на енглеском језику Anatomy textbook in English	351	8 (2.28%)
Уџбеник енглеског језика у анатомији и физиологији English textbook in the areas of anatomy and physiology	214	0 (0.00%)
Научни радови на српском језику Research papers in Serbian	127	17 (13.39%)
Нетеров анатомски атлас, српско издање Netter atlas of anatomy in Serbian	176	115 (65.34%)
Уџбеници анатомије на српском језику Anatomy textbooks in Serbian	209	35 (16.75%)

укупном броју појављивања свих термина, проценат са 32% се снижава више него десетоструко (на мање од 3%). Објашњење за ово лежи у чињеници да се приликом првог увођења неког термина у уџбенику он помиње у изворном латинском облику уз термин на енглеском само једном у тексту и више не.

Статистички подаци засновани на проценту учешћа изворних латинских термина у укупном броју употребљених термина показују да је учесталост ових термина у научним радовима на српском језику значајна (19%), у савременим атласима на српском језику велика (51%), као и у савременим уџбеницима анатомије на српском језику (43%). Анализа укупног учешћа изворних латинских термина у смислу укупног броја појављивања потврђује претходно наведене закључке када су у питању научни радови и атласи, али се уочава разлика када су у питању уџбеници анатомије. Мада је проценат укупног броја појављивања изворних латинских термина и даље значајан (17%), он је ипак више него двоструко мањи од претходно добијеног про-

цента од скоро 43%. Наиме, мада се овде латински изворни термини чешће појављују у тексту него у уџбенику анатомије на енглеском, њихов број није преовлађујући. Разлог за ово може се наћи у већ описаној појави бројних „комбинованих” назива за анатомске структуре у анатомској литератури на српском језику (транскрибовани латински називи и комбинација српских и латинских речи у називу). Ипак, на овај резултат свакако утиче и већ поменуто већа учесталост српских термина у уџбеницима.

ЗАКЉУЧАК

У литератури из области анатомије људског тела на енглеском језику употреба изворних латинских термина за означавање органа и структурних делова тела много је мања него у истој литератури на српском. Изузетак су атласи који су издати пре 1998. године, када је усвојена *Terminologia anatomica*.

И у српској и у енглеској литератури из анатомије уочена је висока учесталост термина са латинским кореном. Они преовлађују у односу на термине који су чисто енглеског, односно српског порекла.

Док су у енглеској анатомској литератури уочљиве систематичност и униформност у употреби термина који означавају органе, структурне делове тела и органа, у литератури на српском приметан је изостанак оваквог система, те се за многе анатомске струк-

туре у истом тексту често користи неколико различитих термина. Постоји тенденција паралелне употребе српских и изворних латинских термина, али и „комбинованих” термина.

Препоручује се даље истраживање у овој области, како би се дошло до још потпунијих резултата, што би могло довести и до општије и свеобухватније систематизације медицинске терминологије у српском језику.

ЛИТЕРАТУРА

1. Đorđević R. Uvod u kontrastiranje jezika. Beograd: Univerzitet u Beogradu; 1994.
2. James C. Contrastive Analysis. Edinburgh Gate, Harlow: Longman Group Limited; 1983.
3. Mičić S. Osobnosti jezika za naučne i stručne namene. Stomatološki glasnik Srbije. 2003; 50:97-101.
4. Whitmore I. Terminologia anatomica: new terminology for the new anatomist. Anat Rec. 1999; 257(2):50-3.
5. Wulff H. The language of medicine. J Royal Soc Med. 2004; 97(4):187-8.

ЛИТЕРАТУРА КОРИШЋЕНА КАО ГРАЂА ЗА КОНТРАСТИРАЊЕ

1. Novakov-Mičić A, Stojić S. Prenatalna dijagnoza variksa intraabdominalnog dela umbilikalne vene – prikaz slučaja. Med Pregl. 2008; 61(1-2):75-8.
2. Puškaš L, Draganić-Gajić S, Malobabić S, Puškaš N, Krivokuća D, Stanković G. Morfologija i laminarna distribucija neurona imunoreaktivnih na holecistokinin u kori lobulusa parijetalisa inferiora čoveka i njihov klinički značaj. Med Pregl. 2008; 61(9-10):452-7.
3. Netter F. Atlas of Human Anatomy. 3rd ed. Summit, New Jersey: CIBA – GIEGY Corporation; 2004.
4. Netter F, Milisavljević M, Maliković A, urednici. Atlas anatomije čoveka. 3. izdanje. Beograd: Data Status; 2006.
5. Sobotta J, Staubesand J, Taylor A, editors. Atlas of Human Anatomy. Vol. 1 and Vol. 2. 11th ed. Munich, Vienna, Baltimore: Urban & Schwarzenberg; 1989.
6. Draganić V. Anatomija čoveka – Abdomen – za studente medicine. 11. izdanje. Beograd: Savremena administracija; 1997.
7. Gray H, Lewis WH, editors. Anatomy of the Human Body. 20th ed. New York: Bartelby; Philadelphia: Lea & Febiger; 2000.
8. Ilić A, Blagotić M, Malobabić S, Radonjić V, Prostran M, Toševski J. Anatomija centralnog nervnog sistema. Beograd: Savremena administracija; 2005.
9. Penn JM, Hanson E. Anatomy and Physiology for English Language Learners. White Plains, NY: Pearson Longman; 2006.

Contrastive Analysis of Latin Terms for Denoting Human Organs and Structural Body Parts and Parts of Organs in Anatomy Literature in English and Serbian

Biljana Vukčević-Lacković

Faculty of Medicine, University of Belgrade, Belgrade, Serbia

SUMMARY

This paper is concerned with the analysis of the use of Latin terms in the field of human anatomy through the contrastive analysis of examples from anatomy atlases and textbooks, and research papers in the area of human anatomy in English and Serbian. The contrastive analysis of examples has highlighted a certain tendency towards the use of original Latin terms in anatomy literature in the Serbian language, while the tendency of anatomy literature in English is towards the use of English terms which most often have a Latin root. It has also been noted that Serbian literature, in addition to original Latin terms, uses a significant number of terms with a Latin root. The noted tenden-

cies differ depending on the type of literature (anatomy atlas, textbook or research paper). A significantly greater uniformity in the use of terminology has been noted in editions in English as compared to the Serbian anatomy literature where a lack of such a uniform system is evident. Bearing in mind the ever increasing significance of the English language in the world of science, one of the conclusions of this paper is that these differences may be of practical significance for authors from Serbia looking to publish their work in English as well as for translators of medical literature.

Keywords: human anatomy; Serbian; English; Latin; contrastive analysis

Примљен • Received: 27/04/2011

Прихваћен • Accepted: 28/04/2011